

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Баранець Інни Володимирівни «Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією», представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 – Спеціальна освіта

Актуальність теми дослідження. Рівний доступ до якісної освіти, як фундаментальне надбання цивілізованого суспільства не може бути реалізоване без постійного вдосконалення методології, принципів, та змісту спеціального навчання дітей з особливими освітніми потребами. Оволодіння комунікативними навичками для дітей із моторною алалією є початковим етапом на шляху їх особистісного розвитку й соціальної адаптації. Розвиваючи у дитини комунікативні навички і вміння, необхідні для повноцінного оволодіння мовленням, особливу увагу слід приділити формуванню всіх компонентів мовленнєвої системи (фонетико-фонематичної, лексико-граматичної сторін та зв'язного мовлення). Адже мовлення сприяє сенсорному розвитку дітей, розвитку психічних процесів, що особливого значення набуває у процесі навчання та виховання дошкільників із моторною алалією.

Актуальність рецензованого дослідження посилює той факт, що при вирішенні питання корекції комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення залишається важливість врахування інтегративності медико-психолого-педагогічного підходу. Дослідниця І. В. Баранець аналізує і, водночас, пропонує дієві шляхи ефективної взаємодії психологічних, педагогічних та медичних методик, що сприяють чіткій диференційній діагностиці та окресленню напрямів подолання мовленнєвих порушень у дітей старшого дошкільного віку. Це, безсумнівно, дозволить вчасно звернути увагу і вжити необхідні заходи щодо організації комплексної реабілітації засобами тісного взаємозв'язку інтегративних складових.

Зважаючи на те, що з кожним роком в Україні, на жаль, зростає кількість дітей, що мають тяжкі порушення мовлення, в тому числі моторну алалію, набуває актуальності вивчення нових підходів до вирішення даної проблеми. Проаналізовані матеріали дисертаційного дослідження І. В. Баранець свідчать про необхідність створення в спеціальній педагогіці сучасної науково обґрунтованої бази для формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією. Поряд з цим, здобувачка справедливо зазначає, що формування комунікативної компетентності дошкільників наразі розглядається через призму формування зв'язного мовлення (діалогічного і монологічного), що недостатньо підкреслює важливість розвитку комунікативної діяльності за окремим напрямком педагогічної роботи та створює перешкоди на шляху ефективної корекційно-розвивальної роботи в заданому напрямі.

Дослідниця обґрунтовує доцільність вивчення і врахування психолого-педагогічних умов, що покликані забезпечити максимальну ефективність корекційного

процесу, зокрема організаційно-педагогічні; загальнодидактичні; технологічні умови). На особливу увагу заслуговують представлені дисертанткою спеціально-методичні умови, а саме: когнітивні (спрямовані на засвоєння моделей поведінки в конфліктній ситуації формування вміння ефективно взаємодіяти у групі, вміння передавати і розуміти емоційний стан співрозмовника), нейролінгвістичні (сприяти розвитку міжпівкульної взаємодії, шляхом нейролінгвістичного програмування мовленнєвого висловлювання, кінезіотерапії), та комунікативно-інтерактивні (спрямовані на формування навичок вислухати іншого, підтримати розмову, брати участь у колективному обговоренні, чітко висловлювати власні думки).

Достовірність одержаних результатів досягнута дисертанткою завдяки долученню великої кількості респондентів – 220 осіб (170 дітей із моторною алалією та 50 дітей тієї ж вікової групи із нормотиповим мовленнєвим розвитком) та охоплення декількох регіонів України з метою проведення експериментального дослідження (м. Полтава, Полтавська область, м. Дніпро, м. Київ). Цінність роботи полягає у визначенні психолого-педагогічних умов та методики формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією.

Наукова новизна і теоретичне значення результатів дослідження полягають у тому, що здобувачкою вперше створено діагностичний інструментарій та методику, спрямовану на визначення сучасного стану сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією з врахуванням його критеріїв, показників та рівнів; науково обгрунтовано та апробовано методику формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією з урахуванням виявлених диференційованих нейрофізіологічних і психолінгвістичних механізмів недорозвинення комунікативно-мовленнєвої діяльності, що передбачає розвиток міжпівкульної взаємодії, шляхом застосування технік нейролінгвістичного програмування мовленнєвого висловлювання; визначено послідовні етапи та психолого-педагогічні умови формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією, що базуються на інтегративному підході до подолання проблеми.

Поглиблено та уточнено зміст поняття «комунікативна компетентність» та складових комунікативно-мовленнєвої активності у дітей старшого дошкільного віку; уявлення про динаміку формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією.

Подальшого розвитку набули: положення про зміст та особливості забезпечення комплексної корекційно-розвивальної роботи, закономірності, принципи, методи та прийоми формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією.

Структура роботи, виклад матеріалу і оформлення здійснені відповідно до вимог, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Робота складається з трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів. Досліджуючи проблему формування та розвитку комунікативно мовленнєвої діяльності дисертантка підкреслює, що головним завданням розвитку дошкільників є

формування комунікативної компетентності, яка є показником пізнавального розвитку та передумовою успішності подальшого навчального процесу.

На с. 17 дисертантка зазначає, що актуальність дослідження була викликана відсутністю у спеціальній психолого-педагогічній літературі наукових досліджень, що визначають психолого-педагогічні умови та теоретико-методичні основи формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією. Це, на думку автора, спричинено розбіжностями між сучасними вимогами до комунікативно-мовленнєвої діяльності і психолого-педагогічними умовами забезпечення цього процесу в умовах загальних та спеціальних закладів дошкільної освіти, зокрема: розумінням складових комунікативної компетентності у змісті підготовки дітей до школи сім'єю, закладом дошкільної освіти та недостатньою представленістю цього питання в змісті навчально-виховної роботи, що спричинює ускладнення процесу формування комунікативних здібностей; недостатнім врахуванням нейрофізіологічної та психолінгвістичної організації комунікативної діяльності в процесі формування комунікативної компетентності у дошкільників; недостатнім вивченням індивідуальних особливостей психофізичного розвитку дітей, зокрема стану комунікативної діяльності і об'єктивною необхідністю надання дітям із порушеннями мовленнєвого розвитку своєчасної комплексної корекційно-логопедичної допомоги; наявною теоретико-методичною базою та відсутністю узгодженого механізму координування пізнавального, мовленнєвого й особистісного розвитку в освітньому процесі дитини на дошкільному етапі життя.

Комплексний аналіз спеціальної літератури (психологічної, лінгвістичної, лінгводидактичної, психолінгвістичної, педагогічної, нейропсихологічної), сучасних підходів до виховання та навчання дітей в умовах закладів дошкільної освіти дав змогу І. В. Баранець визначити пріоритетні напрями комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку, зокрема формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією.

До беззаперечного позитивного аспекту рецензованого дослідження слід віднести характеристику пізнавальних процесів (с. 49), які детально описані дисертанткою, що, водночас, слушно підкреслює важливість врахування специфічних психологічних особливостей розвитку, в тому числі комунікативного розвитку дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією.

Крім того, широко представлений аналіз навчально-методичного забезпечення формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією. І.В. Баранець детально охарактеризувала Державний стандарт та чинні програми навчання і виховання в закладах дошкільної освіти України, окреслюючи власну точку зору щодо змісту, розвитку комунікативної діяльності дітей старших груп закладів дошкільної освіти (с. 67).

Обґрунтованою і логічною є методика вивчення стану сформованості комунікативної компетентності у дітей з моторною алалією, де результати дослідниці підтвердили необхідність створення методики формування комунікативної

компетентності у дітей із моторною алалією на основі сучасних комплексно-інтеграційних підходів до процесу корекційно-логопедичної роботи (с. 82).

Окремим напрямом дослідження, результати якого викладено у третьому розділі, є вивчення та оцінка рівня функціональної зрілості головного мозку, що сприяє розумінню структури дефекту та підтверджує його органічний характер. Комплексне обстеження, передбачало застосування сучасних нейрофізіологічних методів інструментального дослідження, а саме електроенцефалографії – методу вивчення біоелектричної активності мозку, що відображає процес його морфологічного дозрівання в онтогенезі. Слід підкреслити, що статистична значимість даних ЕЕГ, представлених І. В. Баранець, посідає вагомe місце в проведенні об'єктивної диференціальної діагностики у дітей із тяжкими порушеннями мовлення, що визначає особливості нервово-психічного розвитку, його психофізіологічної готовності до корекційно-розвивальної роботи.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що автором розроблена та експериментально апробована методика формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією та може бути впроваджена в практичну діяльність закладів дошкільної освіти зі спеціальною та інклюзивною формами навчання.

Одержані результати можуть бути використані у розробці корекційно-розвивальних програм для спеціальних дошкільних закладів, центрів мовленнєвого розвитку, при викладанні фахових курсів у вищих навчальних закладах за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта», а також у підготовці логопедів, зокрема, у системі післядипломної педагогічної освіти.

Основні результати дослідження здобувачем реалізовано у діяльності низки закладів дошкільної освіти: Полтавський навчально-реабілітаційний центр Полтавської обласної ради (довідка № 632 від 17.11.2020 р.); Полтавський заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 6 «Дивограй» Полтавської міської ради (довідка № 16-10-02-08/94 від 19.10.2020 р.); початкова школа № 45 (з дошкільним підрозділом) Полтавської міської ради (довідка № 01-39/333 від 21.10.2020 р.); Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) компенсуючого типу № 78 «Пізнайко» Полтавської міської ради Полтавської області (довідка № 43/02-02-01 від 17.11.2020 р.); Комунальний заклад «Тростянецький заклад дошкільної освіти «Колосок» Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області» (довідка № 316 від 23.10.2020 р.); Комунальний заклад освіти «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 77» Дніпропетровської міської ради (довідка № 41 від 29.10.2020 р.); Комунальний заклад освіти «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 280» Дніпропетровської міської ради (довідка № 421 від 23.10.2020 р.); Дошкільний навчальний заклад № 127 зі спеціальними групами, м. Київ (довідка № 54 від 04.11.2020 р.). Експериментом було охоплено 220 дітей старшого дошкільного віку, серед яких 170 дітей із моторною алалією та 50 дітей тієї ж вікової групи із нормотиповим мовленнєвим розвитком.

Порушень академічної доброчесності відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» не виявлено: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, надання допомоги чи створення перешкод здобувачеві освіти під час проходження оцінювання результатів навчання та захисту дисертаційного дослідження.

Повнота викладення матеріалів у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації представлено у 15 публікаціях автора, з них: 1 стаття у наукометричному виданні бази даних Scopus або Web of Science виданих англійською мовою; 1 стаття у зарубіжному періодичному виданні; 1 стаття у міжнародному фаховому виданні, виданому в Україні; 6 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus; 6 статей і тез апробаційного характеру. Ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

Результати дисертаційного дослідження пройшли достатню апробацію на міжнародних та всеукраїнських конференціях, впроваджені в практику роботи освітніх закладів. Дисертація містить основні положення і результати, необхідно лише додати особистий внесок здобувача.

ВИСНОВОК

Усі наукові результати, які викладені в дисертаційній роботі та виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Дисертація Баранець Інни Володимирівни «Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією», є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних питань, пов'язаних із розвитком та формуванням комунікативно-мовленнєвої діяльності у дітей із тяжкими порушеннями мовлення.

У дисертації отримано нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що в сукупності сприяють підвищенню ефективності формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені здобувачем наукові завдання вирішені повністю, мету дослідження досягнуто. Основні положення дисертації, задекларовані здобувачем, містять елементи наукової новизни.

Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Наукові положення, висновки та рекомендації повністю обґрунтовані та аргументовані, містять наукову новизну та отримали необхідну апробацію на науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача відображені всі положення дисертації. Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження «Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією» є завершеною науковою працею, в якій її авторкою І. В. Баранець

отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання.

Дисертаційна робота І.В. Баранець відповідає вимогам п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, та може бути представлена у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 – спеціальна освіта.

Результати дисертаційної роботи обговорено і схвалено на розширеному засіданні фахового семінару відділу логопедії Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України протокол № 8 від 28 жовтня 2021 року.

Рецензенти:

Доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник, провідний
науковий співробітник відділу
психолого-педагогічного супроводу
дітей з особливими потребами
Інституту спеціальної педагогіки і
психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України

Доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу освіти дітей з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки і
психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України

І. М. Омельченко

О. А. Вовченко

Відділ кадрів
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України
04.11.2021